

FJELDØRREDEN I GRØNLAND

Af cand. mag. *Jørgen Nielsen*

I de grønlandske ferske vande forekommer der to arter af laksefisk, den almindelige europæiske laks og fjeldørreden. Sidstnævnte, der i daglig tale i Grønland slet og ret kaldes for laks, er langt den hyppigste, medens den rigtige laks, kaldet skællaks, kun forekommer i ringe antal.

Fjeldørreden er en arktisk laksefisk, der tilhører en slægt forskellig fra vore hjemlige laks og ørreder. I forskellige, men hinanden meget nærstående arter findes den udbredt i Europas, Asiens og Nordamerikas nordligste egne, ligesom den forekommer på Færøerne, i Island og Grønland, samt i en hel del engelske og irske søer og i højtliggende, kolde søer i Alperne.

I Grønland har fjeldørreden en meget vid udbredelse, idet den findes i så godt som ethvert lidt større vandløb på både vest- og østkysten. Mod nord går den meget langt og kendes i hvert fald fra Inglefield Land og Peary Land, og formodentlig strækker dens udbredelse sig rundt langs hele Grønlands kyst, hvor egnede betingelser i øvrigt er til stede.

Ligesom man hos den almindelige ørred kender en vandreform, havørreden, der en del af sit liv opholder sig i havet, men vandrer op i ferskvand for at gyde, og en standform, bækørreden, der hele livet opholder sig i ferskvand, finder man hos fjeldørreden de samme to former repræsenteret. Vandreformen finder man udbredt over hele Grønland, medens den i sit øvrige udbredelsesområde er begrænset til de nordligste dele. Standformen træffes betydeligt længere mod syd, blandt andet i bjergsøer, der kan byde den passende kolde omgivelser på breddegrader, hvor temperaturen ellers ville være for høj for fjeldørreden. Standformen træffes også jævnt udbredt i Grønland, ofte findes den i de samme vandsystemer som vandreformen, men den synes aldrig at nå dennes gode vækst, ja ofte er dens vækst ganske dværgagtig, da den hele sit liv er henvist til den fattigere næring, som ferskvand kan byde på, medens vandreformen en del af året kan nyde godt af havets rige dyreliv. Nær så hyppig som vandreformen er standformen dog ikke, og nogen rolle i det praktiske fiskeri spiller den ikke.

Fjeldørreden tilbringer den første del af sin levetid i ferskvand som yngel, der gerne

opholder sig på roligere vand i de små sidetilløb til elvene eller inde på det lave vand langs bredden af søerne. I hvilken alder fjeldørreden første gang vandrer ud i havet, vides ikke med sikkerhed, men da man aldrig i saltvand har fanget små fjeldørreder yngre end tre år, og det endda kun ganske få gange, er dette sikkert den tidligste alder, i hvilken udvandringen finder sted. Langt den største del vandrer dog ud i fem-seks års alderen, og en ringe del er endnu ældre. Denne vandring fra det ferske vand ud i havet finder sted i sommertiden, og den lille fisk, der på dette tidspunkt har en længde af 13-18 cm, mister nu sin plettede yngeldragt og bliver blank og sølvskinnende, som fjeldørreden er under sit ophold i havet.

Hvor fjeldørreden opholder sig under sit liv i havet i sommertiden er ikke nærmere kendt, men sandsynligvis holder den til på lavere vand i nærheden af kysten ikke langt fra den elv, hvor den senere går op for at gyde. Ofte ser man store stimer af ørreder på lavt vand i småbugte uden elvtilløb, længe før opgangen finder sted, og man finder også ofte fjeldørreder sammen med angmagssætterne, når disse i store stimer trækker ind til kystens lave vand for at gyde. Under opholdet i havet vokser fjeldørreden stærkt og bliver trind og fed under fourageringen på krebsdyr, fiskelarver og angmagssætter. Især den sidstnævnte synes ved siden af tobislarver at spille en stor rolle for fjeldørredens ernæring i havet. Hos en enkelt fjeldørred er fundet op til fyrré voksne angmagssætter i maven.

Opgangen fra havet til ferskvand finder sted i sommertiden, hovedsagelig fra juli til september, men tidspunktet er noget forskelligt for de forskellige elve, ligesom opgangen ofte strækker sig over længere tid. Sommerens nedbør spiller også en væsentlig rolle for opgangen, idet fjeldørreden gerne går op i ferskvand efter et større regnskyl, der har sat meget vand i elven. Indtræffer der i opgangstiden en længere tørkeperiode, kan fjeldørrederne i lang tid gå i store stimer foran elvmundingen, før de trækker op. Ligeledes sker den største opgang gerne ved springtid, hvor højvandet når sin øverste grænse. Selve opgangen i elven finder sted ved aften- eller nattehøjvandet. Såvidt de foreløbigt sparsomme mærkninger af fjeldørred i Grønland antyder, vender den altid tilbage til den samme elv, hvor den er kommet til verden, for at gyde, ligesom tilfældet er for de fleste andre laksefisk. I samme retning tyder det, at grønlandske laksefiskere ofte er i stand til at adskille fisk fra forskellige elve på form og udseende. Hver elv har sikkert sin egen bestand af fjeldørred, som ikke blander sig med andre.

Når fjeldørreden er gået op i ferskvand, ophører al næringsoptagelse for en tid, og mavesækken skrumper stærkt ind og er kun fyldt med lidt gulligt slim. Samtidig undergår fjeldørredens udseende en meget stærk forandring, der dog også så småt kan begynde allerede ude i havet. Den blanke, sølvskinnende ørred farves og får den såkaldte legedragt, der især for hannernes vedkommende udmærker sig ved prægtige farver. Hovedet bliver stærkt mørkefarvet eller helt sort med hvide striber på undersi-

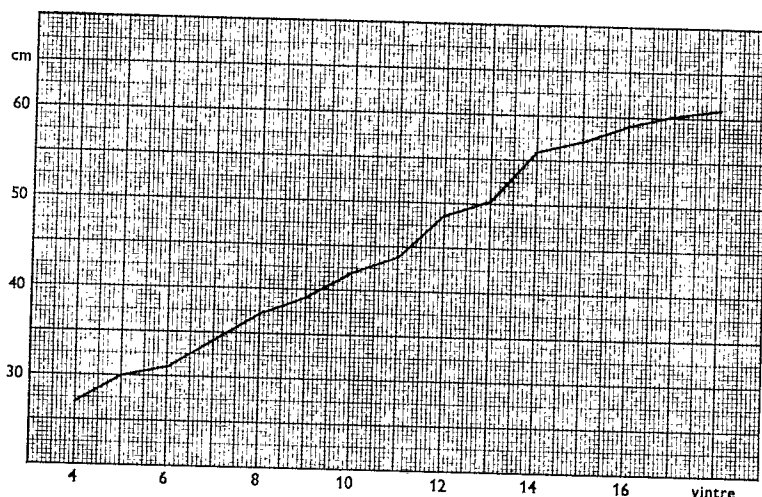
Foto: Chr. Vibe

På vej hjem fra laksefiskeri ved Kapisigdlit i Godthåbsfjorden efter en god dag med fiskestangen.

den, og finnerne bliver mørke med hvide striber langs forkanten. Over ryggen og ned over siderne farves den stærkt mørk med røde eller orangerede pletter på siderne, medens bugen bliver kraftigt rød. Også i bygningstræk undergår den en forandring, idet der hos hannerne dannes en ret kraftig, krogformet forlængelse af underkæben og i overkæben en grube, i hvilken krogen passer ind.

Gydningen kan finde sted både i rindende og i stillestående vand og foregår i reglen på lavt vand over grus- eller stenbund. Tidspunktet for legen er i hvert fald i mange tilfælde oktober måned, men sandsynligvis finder legen sted både tidligere og senere. Mange af de fjeldørreder, der vandrer op i elvene om sommeren, gyder dog tilsyneladende ikke samme år, da deres kønsorganer selv langt hen på efteråret kun er svagt udviklede. Muligvis er det endog en almindelig foreteelse, at fjeldørreden kun gyder hvert andet år, hvilket kendes fra en del andre fisk i arktiske områder.

Alderen for kønsmodenhedens indtræden er ikke kendt med sikkerhed og synes også at kunne variere en del fra elv til elv. I hvert fald kan kønsmodenheden indtræde allerede i seks års alderen, men hyppigt leger fjeldørreden nok tidligst i en alder af 8-9 år.

Kurven viser gennemsnitslængden af de forskellige aldersklasser af fjeldørred beregnet af den samlede fangst af fisk fra forskellige grønlandske elve.

Efter gydningen forbliver fjeldørreden i reglen vinteren over i søerne, inden den næste år med isløsningen går til havs igen, da ofte udmagret efter det lange ophold i ferskvand, hvor næringen især i vintertiden er ringe, og hvor gydningen har taget på huld og kræfter. Muligvis vandrer fjeldørreden dog i en del tilfælde ud til havet igen allerede om efteråret efter gydningen. For en enkelt elvs vedkommende, hvor jeg har haft lejlighed til at foretage undersøgelser til forskellige tider af året gennem flere år, synes dette i hvert fald at være tilfældet, og man træffer også i en del tilfælde fjeldørreder i så små elve, som ikke gennemløber nogen sø, at man vanskeligt vil kunne tænke sig, at ørreden på disse steder vil kunne finde egnede opholdssteder for vinteren.

Fjeldørredens ernæring i ferskvand består hovedsageligt af myggelarver, vårfluelarver, insekter og småsnegle samt hundestejler, der i mange tilfælde for de større ørreder synes at udgøre en vigtig, omend næppe særligt fedende næring. Heller ikke dens egen yngel eller æg går den af vejen for.

Fjeldørredens vækst er ikke hurtig, og den opnår ofte en ganske anseelig alder, helt op til en snes år eller mere. Hosstående figur viser gennemsnitslængden for de forskellige årsklasser af fjeldørred sammenlagt for en række grønlandske elve, men det skal bemærkes, at væksten varierer stærkt fra elv til elv, således at ikke få af de mest udnyttede lakseelvede har en fjeldørredbestand med en betydelig hurtigere vækst, end kurven angiver, medens væksten i andre kan være dårligere. Det er således vanskeligt at sige, hvilke aldersklasser der almindeligvis indgår i grønlændernes fangster i garn, men i reglen vil det nok være ørreder af en alder på otte til femten år.

Alderen af fjeldørreden kan man bestemme på nogle små kalklegemer, øresten eller otolither, der ligger i det indre øre og fungerer som ligevægtsorganer. Disse øresten vokser stadig, og væksten aftegner sig ved årringe, idet der sker en større tilvækst i

*Øresten af fjeldørreder,
stærkt forstørrede.
De er kun få mm store
og ofte vanskelige at finde.*

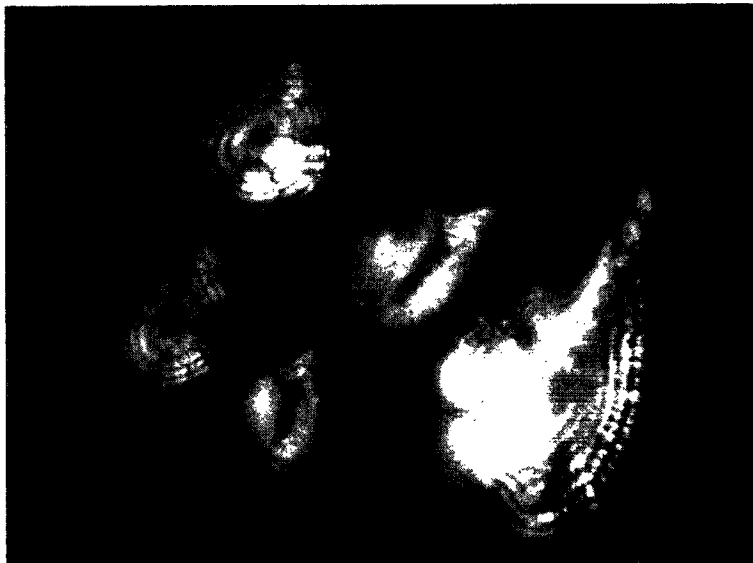

Foto: P. M. Hansen

sommertiden end i vintertiden, hvor fødeoptagelsen er ringe og fiskens vækst standset eller minimal. Også i skællene aftegnes væksten ved årringe hos mange fisk, men hos fjeldørreden er skællene så små, at man ikke, som f. eks. hos laksen, kan aflæse alderen af disse. Desværre kan man ikke af fjeldørredens øresten som af laksens skæl aflæse tiden for den første udvandring til havet eller tidspunktet for gydningen, der også aftegnes i lakseskællene. Disse aldersbestemmelser af fjeldørred kræver ofte, at man sliber ørestenene for at få årringene til at træde tydeligt frem – et meget tidsrøvende arbejde, da ørestenene kun er et par millimeter store.

Fiskeriet af fjeldørred i Grønland og dets betydning skal jeg ikke komme nærmere ind på her, men behandle i en senere artikel i tidsskriftet. Her er kun givet en kort oversigt over fjeldørredens levevis, og dette endda kun i grove træk, da fjeldørreden aldrig har været genstand for mere omfattende undersøgelser, hverken i Grønland eller andre steder, men fremtiden vil formodentlig kaste nyt lys over nogle af de mange problemer, der knytter sig til denne fisk, til gavn for udnyttelsen af den velsmagende og værdifulde grønlandske fjeldørred.